

europske, hrvatske, mađarske, mletačke i osmanlijske povijesti koje Tuberon spominje u svom djelu. *Komentari* započinju Tuberonovom posvetom djela kaločko-bačkom nadbiskupu Grguru Frankapanu, kod kojeg je jedno vrijeme boravio. Sama, pak, događajnica započinje »nakon smrti kralja Matijaša Hunyadija«, a završava godinom 1522., kada je gore spomenuti nadbiskup umro. U *Komentarima* Tuberon na subjektivan način tumači ključne događaje posebice iz povijesti Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva (unutrašnji sukobi, promjene na prijestolju, odnosi s Osmanlijama, Habsburgovcima i drugim europskim državama) kao i iz prošlosti Dalmacije, na koju je tada najviše utjecala Venecija odnosno Mletačka Republika.

Valja na koncu istaknuti da je hrvatska historiografija bitno obogaćena izdanjem Tuberonovih *Komentara*. Njegovo djelo bit će posebice korisno svima onima čije je područje istraživanja politička povijest Dubrovnika, Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i Dalmacije u kasnome srednjem i ranome novom vijeku. Nužno je, također, istaknuti da Rezarov hrvatski prijevod *Komentara* omogućava znanstveno korištenje ovog djela ne samo za uski krug povjesničara, koji može čitati složeni humanistički latinitet nego i za širi krug povjesničara. Ne manja vrijedna je Rezarova uvodna studija koja kroz prikaz Tuberonova života zapravo daje uvid u cjelokupni politički i društveni život na ovim prostorima na razmeđu srednjeg i novog vijeka. Uredan znanstveni aparat i kazalo (311-339) bitno olakšavaju razumijevanje teksta *Komentara* kao i kretanje kroz tekst prema pojedinim događajima i osobama. Iz svih tih razloga može se zaključiti da je Rezarov znanstveni napor rezultirao višestrukom korišću. Njegov rad sveobuhvatna je studija koja svojim cjelokupnim sadržajem i strukturom može biti uzor i ogledan primjer kako pripremati kritička izdanja hrvatskih latinista bez obzira na to je li riječ o srednjovjekovnim ili novovjekovnim hrvatskim latinistima.

Zoran Ladić

Sebastijan SLADE, **Fasti litterario Ragusini »Dubrovačka književna kronika«**, (preveo i bilješkom popratio prof. dr. Pavao Knezović), Biblioteka Hrvatska povjesnica – Posebna izdanja, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2001., 295 str.

U seriji Biblioteka Hrvatska povjesnica, a u izdanju Hrvatskog instituta za povijest, objelodanjeno je djelo *Fasti litterario Ragusini »Dubrovačka književna kronika«* autora, fra Sebastijana Sladea (1698.-1777.), rođenog u siromašnoj obitelji u Smokovljanima. Ovo djelo predstavlja važan zbornik životopisa istaknutih pojedinaca koji su, prema Sladeovoj procjeni, pridonijeli kulturno-književnom napretku Dubrovnika. Autor kritičkog izdanja djela i prevoditelj latinskog teksta na hrvatski jezik je Pavao Knezović.

Djelo Sebastijana Sladea *Fasti litterario Ragusini* zanimljiva je i podacima bogata zbirka životopisa istaknutih pojedinaca koji su na različite načine, tijekom više stoljeća, pridonijeli općem civilizacijskom napretku Dubrovnika. Kako napominje Knezović u uvodnoj studiji, slične zbirke životopisa uglednih Dubrovčana sastavljane su i prije Sladeova vremena. Nekoliko je znamenitih Dubrovčana tijekom 16. i 17. stoljeća sastavilo zbornike koji po formi odgovaraju Sladeovu: Ignjat Đurđević, Serafin Maria Crijević i Đuro Bašić.

Ipak, za razliku od Sladeova djela, većina tih djela nije nikada tiskana te su tako ostala nepristupačna širem krugu čitatelja. Stoga, usprkos namjeri njihovih autora, ta djela nisu ispunila svoju namjenu, a ta je bila upoznati Europu s neprijeporno visokom civilizacijskom razinom Dubrovačke Republike koncem srednjeg vijeka te u razdoblju humanizma i renesanse. Poznato je, naime, da su kulturno ozračje i inspirativni intelektualni milje Dubrovnikova toga vremena utjecali na kreiranje brojnih vrhunskih znanstvenika, književnika i duhovnih osoba. Većina od njih rođena je u gradu, dok su neki bili stranci po podrijetlu i u Dubrovnik uglavnom došli po poslu. No nesumnjivo su i ti drugi bili privučeni materijalnim standardom grada koji je u to vrijeme doživljavao svoj procvat, a time predstavljao i žarište intelektualnog života. Djelo Sebastijana Sladea *Fasti litterario Ragusini* jedino je djelo takve vrste napisano u Dubrovniku koje je i objelodanjeno, doduše poslije njegove smrti u Mlecima 1767. godine. Time je ispunjena i jedna od njegovih osnovnih želja – da europsko čitateljstvo upozna s bogatom književnom i znanstvenom tradicijom Dubrovnikova.

Knjiga Pavla Knezovića koncipirana je na gotovo istovjetan način kao i ona Vladimira Rezara o djelu *Komentari o mojem vremenu* Dubrovčanina Tuberoni Crijevića. Osnovni djelovi ovoga kritičkog izdanja su: reprint Sladeova izdanja *Fasti litterario Ragusini* iz 1767. godine pisan na latinskom jeziku i Knezovićevo hrvatski prijevod toga izdanja. Posebice je zanimljivo da Slade pokatkad donosi kraće citate na hrvatskom i talijanskom jeziku, što pokazuje da je bio podjednako viješt u sva tri jezika.

Uz osnovni naslov Sladeovo djelo ima i podnaslov *Pregled književnika koji su se proslavili u Dubrovačkoj republici do 1766. godine*. Kako napominje u uvodu, djelo je posvetio Giannagostinu Gradenigu, benediktincu i biskupu Chiogge kojeg naziva svojim »pokroviteljem i mecenom« i »mecenom svih književnika«. Slade ističe biskupovu mudrost, učenost i kreposti te njegove zasluge pri utemeljenju Akademije crkvene povijesti. Obrćajući se *ad benevolum lectorem*, Slade podsjeća čitatelje na kulturno-znanstvene zasluge Dubrovčana te napominje da su »slavna prošlost i učenost sada« (tj. u njegovo vrijeme) poznata diljem Europe kroz djela »učenih I naobraženih muževa«, kao naprimjer Junija Palmotića i Ruđera Boškovića. Ispričava se zbog mogućih pogrešaka, koje su posljedica njegove poodmakle dobi, te moli čitatelja da ga ispravi ako je u nečemu pogriješio ili ga nadopuni ako je što zaboravio jer, kako napominje, i »sam Homer kadkad zadremucka«.

Središnji dio Sladeova djela sadrži popis, kratak životopis i bibliografiju djela 270 dubrovačkih i stranih književnika, povjesničara, teologa, filozofa, hagiografa i znanstvenika koji su zadužili dubrovačku znanstvenu i kulturnu baštinu.

Kada je riječ o redovnicima, Slade redovito upisuje podatak o pripadnosti crkvenom redu, a uz osobe nedubrovačkog podrijetla, koje su dio svoga života provele u komuni, navodi osnovne podatke o mjestu njihova rođenja te niz zanimljivih napomena. Tako npr. za Antuna Medu kaže da je Grk s pravim prezimenom Callossius i da je donio novi cvijet s istoka – nazvan po njemu kalosij. Franjevca Ruffina Scacciotta Slade je uvrstio u kroniku jer, kako kaže, »njegovo je rodno mjesto možda Ragusa, koja se nalazi na Siciliji, i nju su, kako pripovjeda Lukarević u kronici, osnovali naši ljudi«. Pokatkad donosi i podatke o zanimanjima laičkih osoba. Tako za Marka Florija (Cvjetkovića) navodi da je bio liječnik (*medicus*), a za Đuru Grizića da je bio učitelj u osnovnoj školi. Sklon je isticanju tjelesnih

mana pa tako i npr. za Tuberon Crijevića kaže da je »nazvan Tuberonom je je bio malo grbav«. Govori li o intelektualnim osobinama, Slade je redovito benevolentan. Tako za Antuna Aletina kaže da »odlično poznaje više jezika, vrsno je upućen u starine, također uživa u poeziji na latinskom«, a za Marka Ranjinu da je u »kanonskom pravu bio najvjekstiji«. Nikola Nalješković bio je »preslavan kao matematičar«, a Ruđer Bošković »najslavniji muž«. Marin Getaldić bio je »slavan matematičar« a »nepoznati pisac [životopisa] Paola Sartija nazvao ga je anđelom po naravi, a vragom u matematici«. Slade je posebice bio sklon Stjepanu Gradiću kojemu je posvetio jednu od najvećih natuknica i za kojega kaže da se »među književnicima svoga doba uzdigao na prvo mjesto« te da je bio »najučelniji muž«. Slade donosi podatke i o nekoliko žena za koje također donosi komplimente. Tako hvali Mariju Bettera-Dimitrović ističući da je »bila slavna koliko s obzirom na učenost i razboritost, toliko s obzirom na sinove, od kojih sam dvojicu spomenuo u ovoj kronici«. O Lukreciji Bogašinović-Budmani, svojoj suvremenici, Slade kaže da se »hvalevrijedno posvetila hrvatskim muzama«. O znamenitoj Cvijeti Zuzorić, u čijem se patricijskom domu okupljala tadašnja dubrovačka književna i pjesnička elita, kaže da je bila »izvrsne ljepote i čistoće«, »odlične naobrazbe« i »vrsna pjesnikinja«. Spomenuti citati jasno pokazuju da je Sebastijan Slade pisao vrlo zanimljivim, a ne suhoparnim leksikografskim stilom karakterističnim za suvremenu leksikografiju. Dok je Slade pisao u skladu s metodološkim zakonitostima 18-stoljetne »leksikografske« forme, koja ne zahtijeva nužno provjeravanje podataka, ali dopušta intimniji pristup obrađivanim pojedincima, suvremena leksikografija a priori zahtijeva točnu, utemeljenu interpretaciju činjenica koje su podložne provjerama. Kritičko izdanje popraćeno je dosada zasigurno najdetaljnijom studijom o životu i djelu Jerolima Sladea, o vremenu u kojem je živio kao i detaljnim bilješkama koje objašnjavaju pojedine događaje ili osobe koje Slade navodi u svom djelu. Knezović također donosi uredna kazala osobnih i mjesnih imena te opsežan popis relevantne literature.

Zoran Ladić

Milko BRKOVIĆ, Srednjovjekovna Bosna i Hum: identitet i kontinuitet, Biblioteka Crkve na kamenu, knjiga br. 71, Mostar, 2002., 266 str.

Problematika pripadnosti i državnosti, političke usmjerenosti, narodnosnog i vjerskog identiteta i kontinuiteta, kulturne baštine, ali i cijeloga niza drugih sastavnica iz srednjovjekovne prošlosti Bosne i Huma, istraživačka su pitanja koja svoja mjesta i obradu nalaze u nizu uradaka kako hrvatske tako i bošnjačke, srpske, ali i šire inozemne historiografije.

Dr. sc. Milko Brković, ravnatelj Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, dugogodišnji je proučavatelj hrvatske i bosanske srednjovjekovne povijesnice te vrsni poznavatelj i analitičar njezina diplomatskoga gradiva za razdoblje od XI. do XVI. stoljeća. U knjizi pod gornjim naslovom autor, kako i sam napominje u uvodnom slovu (1-4), poglavito se usmjerava na proučavanje temeljnih sastavnica pripadnosti srednjovjekovne Bosne i Huma identitetu hrvatskog naroda te ističe da su one ponajprije sadržane »unutar političkog, vjerskog i kulturnog zbivanja na tim prostorima. U tim trima cjelinama sadržan